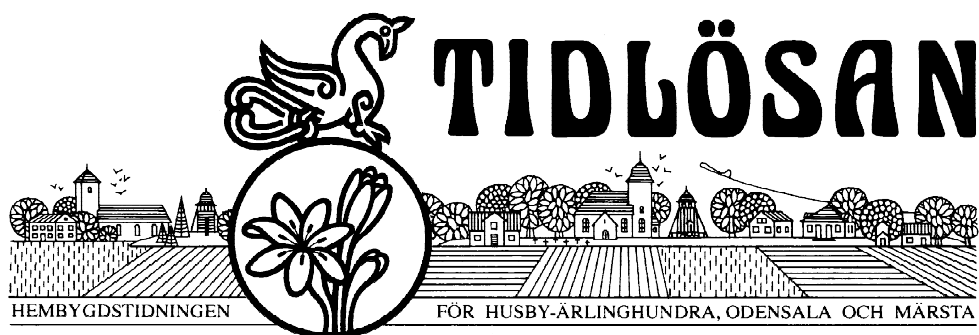

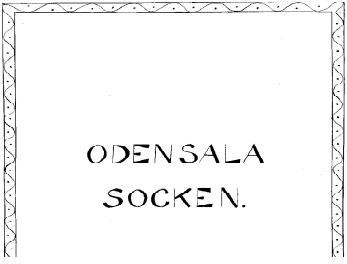

*Stort Julnummer
med seminarieuppsats:
Odensala Socken, 1925*

Nr 4. November 2006. Årgång 13
Lösnummerpris 30 kr

Omslagsbilden:

Flickan Alfhild Hedberg, född Håstad, hemma på gården i Odensala, omgiven av bröderna Algot och Herman, samt en av tjänstefolket på Håstad, med en griskuling i famnen. Alfhild gick på seminarium och blev småskollärarinna. Hennes första tjänst i yrket fick hon i Harbo. Hon gifte sig 1933 med folkskolläraren Ruben Hedberg, Vendel, dit hon flyttade. De fick tre barn, Lars Inge f. 1935, Torbjörn f. 1939 och Anna Karin f. 1943. På den tiden fick en lärarinna som gifte sig inte behålla sin tjänst. Men senare kunde Alfhild återuppta sitt yrke i Vendel.

TIDLÖSAN	
Utgivningsav: Husby-Ärlinghundra Märsta Hembygdsförening Husby skola, 195 91 MÄRSTA Plusgiro: 36 15 92-9	Innehåll:
Utkommer: 4 gånger per år. Tryck: PP-TRYCK, Märsta	Sid
Redaktion: Giselher Naglitsch, ansvarig utgivare Tel. 08-591 155 14 E-post: giselher.naglitsch@comhem.se Manus mottages med tacksamhet. Vi förbehåller oss rätten att i samarbete med författaren redigera det insända materialet.	Ledare/förord 3
	
	en seminarieuppsats, skriven av en nittonåring 1925 4
	Hänt 30
	Händer 31
	Vy över Hova by år 1936 32

Bli medlem i vår förening

Medlemskapet berättigar till deltagande i alla evenemang, även de som inte är öppna för allmänheten, och du får Tidlösan i din brevlåda fyra gånger om året. Avgiften, 100 kronor om året, gäller för hela familjen. Enklaste sättet att bli medlem är att sätta in avgiften på vårt Plusgiro med angivande av namn och adress. Skriv gärna *Ny medlem* som referens.

För mera information gå till föreningens hemsida: www.hembygdmarsta.se

Förord

Alfhild Håstad, föddes i Odensala 1906-04-01. Hennes far, Johan Andersson, var född 1855 i Brunnby, Husby-Ärlinghundra socken. Han kom från en gammal tolvmanssläkt, där hans far och farfar var tolvmän. Johan Andersson blev hemmansägare i Håsta, Odensala, nämndeman, kyrkvård och kommunalman. Han gifte sig 1893 med bonddottern Augusta Jansson född 1871 i Sellinge, Danmarks socken. De fick 5 barn: Herman, Algot, Anshelm, Elis och Alfhild. Barnen tog namnet Håstad efter gården.

Av bröderna blev Herman köpman och fastighetsägare i Uppsala. Algot blev handlare i Forkarby. Anshelm tog studenten som privatist och fick sedan en högre befattning inom Posten i Stockholm. Elis var den ende av barnen som fick högre utbildning. Han blev professor i statskunskap, riksdagsman och senare landshövding i Uppsala.

Men Alfhild hade bara fått gå i folkskola och sedan några kompletterande kurser. Med det kom hon in på lärarinneseminariet Atheneum i Stockholm. Där skrev hon som nittonåring sin examensuppsats om hembygden, Odensala socken. Alfhilds uppsats bygger mycket på sådant hennes far (vidare-) berättat. Johan Andersson sade att sägnerna berättades när man kurade skymning, när man satt vid den öppna spisen och kvinnorna spann och männen snickrade. Då talade man om skrömt och tomtar.

Vi fann en fotokopia av Alfhild Hedbergs (Håstad) uppsats på Upplandsmuseet. Vårt intresse var väckt, och vi började söka uppgifter om författaren. Efter olika turer fick vi kontakt med dottern Anna-Karin Gut, som kunde berätta att originalet fanns i behåll, hos släktingar i Linköping. Vi fick förtroendet att låna originalet för avskrift och skanning av bilderna. Genom Anna-Karin har vi också fått släktens godkännande att återge Alfhilds uppsats i tryck, så att nutidens Odensalabor och andra intresserade kan få njuta av Alfhild Håstads och fadern Johan Anderssons berättarglädje.

För att underlätta läsningen har vi gjort några obetydliga språkliga anpassningar och vi har kompletterat texten med redaktionella anmärkningar. Amatörernas fotografiska material från 1920-talet har sina begränsningar, särskilt för reproduktion. Vi har tvingats välja bort en hel del. Om vissa bilder saknar dagens spänst så speglar de ändå en svunnen tid.

Gunilla och Giselher Naglitsch

Odensala socken

Seminarieuppsats av Alfhild Håstad

*Uppsatsen är ett seminariearbete vid
Atheneums seminarium för flickor i Stockholm.
Den skrevs där under sommaren 1925.*

Till Hembygden

*Skön är du, min hembygd, en högsommardag,
då ängarna brokiga blomskrudar bära,
då rymderna dallra av drillar och slag
och skogarna sjunga till solens ära.*

*Men stoltare är du, när blixterna stå,
som knippen av eld ur rämnande skyar
och tordönets mullrande ekon gå
kring slättens bävande byar.*

*Skön är du, min hembygds ungdom, där glad
vid sprittande spel du dansande skrider
att majstången resa med blommor och blad
i drömmande midsommartider.*

*Men stoltare är du, när stridernas stråt
i allvar du vandrar att dö eller vinna,
då sångerna stiga i stormtung ståt
och hjärtan och blickar brinna.*

Olof Thunman

Läge och natur

Ungefär mitt emellan Stockholm och Uppsala ligger utmed järnvägen en liten socken vid namn Odensala. Liten kan man säga att socknen är, ty den har endast 1100 invånare.

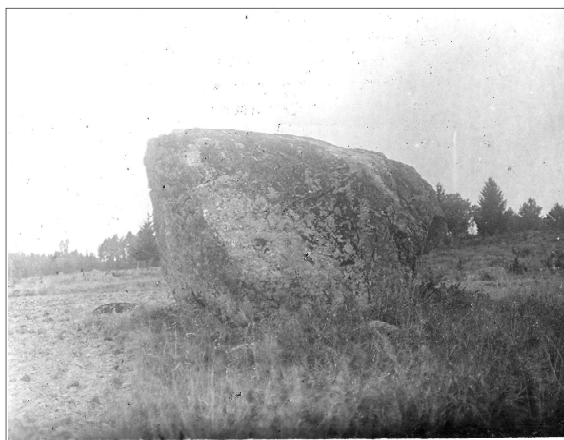
Socknen ligger i det forna Attundaland och gränsar till socknarna S:t Per, Vassunda, Knivsta, Östuna, Vidbo och Husby-Erlinghundra. Den senare socknen hör till samma pastorat som Odensala.

Odensala socken utgöres till största delen av en slätt, som i dagligt tal kallas Märstaslätten. Utmed sockengränsen finnes något skog, särskilt i norr och öster, således mot gränsen till Vidbo, där den stora allmanningen ligger.

Socknen är ovanligt fattig på vattendrag. Endast några små, utdikade sjöar och åar finnas, vilka numera ha ingen betydelse. I norra ändan av socknen ligger en liten sjö med namn Vedasjön. Från denna flyter en å, Hargs å, till Svartsjön. Denna sjö var före utdikningen ganska stor och hade betydelse därigenom, att den var rik på fisk och sjöfågel.

Svartsjöns avlopp flyter först in i Knivsta socken och sedan genom byn Hova ner till Kolhammarsjön. Den kallas nu Hova ån. Kolhammarsjöns avlopp rinner till Garnsviken, som är en vik av Mälaren. I socknens södra del finnes en å, som upprinner på gränsen till Husby och bär, under det den flyter genom Odensala, namnet Tollsta ån. Ån

flyter först på gränsen, därefter gör den en stor båge och har sitt lopp genom Husby socken och flyter ut i Mälaren ej så långt från Steninge säteri. (Red. anm.: På sin väg genom Husby-Årlinghundra heter den Märstaån.)

Socknens största flyttblock

Jorden består till största delen av lera och krostensgrus. I socknen finns det rätt mycket gnejs, även harnbländegnejs samt glimmerskiffer. Från Svartsjön upp till Söderby gård är ett område av

torr dy. Vid Hargs gård finns det gott om mosand. Några särdeles märkvärdiga geologiska bildningar finnes icke utom de ofta förekommande "jättekasten". Åtskilliga sådana finnes lite här och där, "utkastade" på gårdarna.

Kyrkan

Nästan mitt i socknen ligger den åldriga kyrkan med sitt mäktiga torn i väster, vilkens spira synes vida omkring. Kyrkans nuvarande utseende är resultatet av under flera århundraden utfört restaureringsarbete. Som kyrkan nu befinner sig, räknas den för en av Upplands vackraste.

Denna kyrka står som de flesta kyrkor med koret i öster och tornet i väster. Som planen visar består kyrkan av ett rektangulärt långhus. På den norra sidan är en utbyggnad för sakristia, material- och bårbod. Vid kyrkans södra del ligger vapenhuset. För övrigt är kyrkan indelad i fyra skepp eller valv.

Teckning av kyrkan på 1600-talet

För att förstå hur kyrkan har fått sitt nuvarande utseende får man följa kyrkans historia tillbaka några århundraden. Kyrkan är byggd på 11- eller 1200-talet. Av långhuset är den västra delen äldst. Den avslutades på denna tid med en gavelvägg mellan de nuvarande valven II och III. Sannolikt fanns öster om denna vägg ett smalare kor. Innertaket var antagligen ett platt trätak. Ingång var på samma plats som nu.

Redan tidigt försågs kyrkan med två tillbyggnader, nämligen en sakris-

tia på norra sidan och ett torn i väster. Resten av denna sakristia finnes i den nuvarande materialboden.

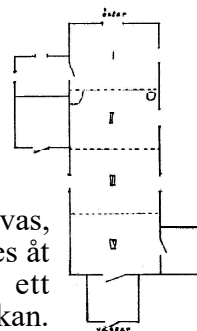
Under 1200-talets senare hälft ombyggdes ingången i söder genom att portal av tegel uppfördes, vilken ännu finnes kvar. Portalen har stor likhet med portalerna i Sigtuna, Strängnäs och Sko kyrkor.

På 1300-talets förra hälft omändrades taket i det att tegelvalv inslogos. Det var då valven III och IV. Vid denna tid fanns i kyrkan ett altare, helgat åt S:t Petrus. För övrigt vet man ingenting om kyrkans inredning under denna tid.

Den största förändringen av kyrkobyggnaden skedde på 1500-talet. Då fick långhuset den nuvarande formen i det att den östra gavelväggen och koret nedrivs, och väggarna tillbyggdes åt öster. Likaså byggdes ett valv av tegel i hela kyrkan. Även vapenhuset och sakristian tillbyggs samtidigt. Dörren in till sakristian är mycket vacker. Den är av trä och försedd med medeltida järnbeslag.

Det inre av kyrkan blev vid denna tid försedd med kalkmålningar. Dessa är utförda under Jakob Ulvssons ärkebiskopstid, och dennes vapen finnes även målat i kyrkan.

Man har även reda på hur inredningen var på denna tid. Ett stycke från den östra väggen stod ett altare med altarskåp. Där den nuvarande predikstolen står, stod även ett altare, täckt av stenhäll med munkstil. Mellan Långhuset och koret var en korskrank, försett med triumfkrusifix och andra prydnader. Det östra

fönstret var försett med Sten Sture den äldres och Jakob Ulvssons vapen, det södra med Oxenstierna-vapnet. Dessa fönster finnas numera icke kvar.

När kyrkoherde Nordstedt blev förflyttad till Odensala (1713-1757) vidtog han betydande reparationer. Kyrkan befann sig då i ett medeltida skick. Han lät flytta altaret till den östra väggen. Sidoaltare, korstol och korskrank borttogs och en ny predikstol, uppsattes (den nuvarande). Fönster förstörades, och tornet försågs med bänkar och ingång i väster. Under denna tid blev väggarna i kyrkan vitlimmade. Den senaste restaureringen av kyrkan var 1896, då väggmålningarna framkallades under ledning av arkitekt Age Lindegren. En ny inredning utfördes, bestående av altare med altaruppsats och altarring, bänkar, orgel och orgelläktare samt ett fönster ovanför altaret.

Altaruppsatsen består av krucifix samt statyetter av Maria, Johannes och änglar. Detta altare är mycket fult och passar med sina smäckra former ej i den gamla, mäktiga kyrkan. Däremot har kyrkan förr ägt en vacker altaruppsats, men år 1871 såldes den till Nationalmuseum för 100 riksdaler.

Väggmålningarna

Som redan förut nämnts, blev väggmålningarna framkallade år 1896. De bilder, som kunde ifyllas, tydas, ifylldes. På de ställen, där målningarna voro förstörda komponerades nya. På nedre delen av långväggarna

målades bladslingor. Alla målningarna är ovanligt vackra och stilfulla. Det saknas karikatyrartade figurer och profana ämnen. Man kan säga, att de är idealiserade och ungdomliga. Det finns även ytterst få icke kyrkliga ämnen.

Vilken mästaren är, vet man icke. Målningarna ha stor likhet med den grupp av uppländska kyrkomålningar, som nära sammanhånga med Kumla och Sjutolfts kyrkomålningar, vilka äro signerade "Albert", målare och pärlstickare i Stockholm.

För ett stort antal av målningarna ha träsnitt från 1400-talet tjänat som förebilder. Denna träsnittsbok kallades "Biblia Paperum", de fattigas bibel. På varje blad visade denna bok en nytestamentlig och två gammaltestamentliga bilder. De senare har uppfattats som förebilder till de förra.

I varje valv förekommer bilder av gudomligheten i högtidliga framställningar. Från väster till öster räknat kom förklaringen, himmelsfärden och treenigheten. Korets valv innehåller både ny- och gammaltestamentliga bilder. Där finns bland annat treenigheten, jungfru Marias upphöjande till

himmelens drottning, Kristi dop. På korets väggar framställs på den norra: Kristi lidandes historia. På den östra: Kristi barndom, och på den västra: Marias barndomslegend.

Valv II har nästan uteslutande gammaltestamentliga bilder. Undantag är Jesus frestelser. På väggen finnas bilder av Erik den helige.

I valv III framställs Jesus under, samt en bild ur jungfru Marie legend. Några exempel på vad bilderna föreställer, och hur texten lyder: Valv I: 8 änglar med rad band på vilka är fördelade de 8 första raderna på en Mariahymn, vilket lyder: Hell, havets stjärna, guds hulda moder, men dock ständigt jungfru, himlens saliga port. Då du mottar hälsningen "ave" ur Gabriels mun, så stadfäst oss i nåden, vändande om namnet Eva.

På denna tid var hymnen så omtyckt, att den påbjöds allmänt användande.

Valv II: Spejarna med den stora druvklasen. Inskrift: "De övergingo jorden och medförde som vittnesbörd ..."

Josef säljes till de midjamtiske köpmännen. Inskrift: "Dig, Kristus betecknar denne sålde yngling".

Valv III: Jesus bespisar 5000 män. Det stora fiskafänget. Inskrift: "Vi hava arbetat hela natten och fått intet". Kristus sover i skeppet. Inskrift: "Vad är denne för en, att både vädret och havet är honom övermäktiga."

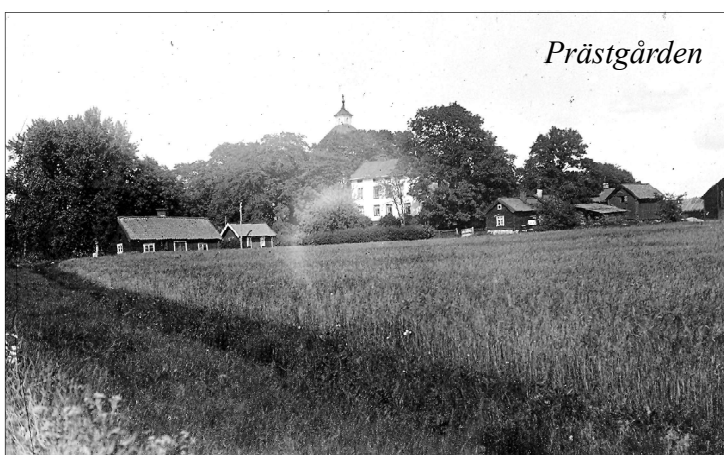
Kyrkan är ägare till ganska många dyrbara föremål. Många av dessa är skänkta av ägare till Steninge. Bland gåvorna märks en kanna av silver, kalk, oblatask och ljuskrona. På kannan står graverat: "Gifwit till Onsala Kyrkia, den 26 Maj Anno 1668 Widh S. Här Erich Gyllenstiärnas änckia Fru Hög Wälborna Fru Beata Yxhults Saliga Lika Utfärdh af däs efterlemmade Bedrövade Barn". Oblatasken är skänkt av Grefve Karl Gyllenstierna. (F. 1649-1723)

På ljuskronan hänger en sköld med inskriften: "Af excelence Grefve Carl Erichsson Gyllenstierna Herre till Steninge och des Grefvinna Anna Maria Soop förärt till Odensala Kyrkia Anno 1723."

På andra sidan står det: "Förbannad vara den som denna Crona på något sätt borttager eller förbyter från denna Kyrkia."

Predikstolens skulpterade fyllningar bär även det Gyllenstiernska vapnet.

För övrigt finnes kannor, ljus-stakar, ljusskärmar och dopskål skänkta av personer inom församlingen.

Prästgården

Prästgården

Alldeles utanför kyrkogårdsmuren ligger den gamla vackra prästgården. Huvudbyggnaden utgörs av ett vitt tvåvåningshus i den gamla "raka" stilen. På senare tiden har dock tillbyggt ett par verandor, vilka ha förstört det vackra utseendet av det förut enkla huset. Något som tilldrar sig allas uppmärksamhet är en jättestor, välformad kastanj, vilken över-skuggar nästan hela gården. Man kan knappast tänka sig något vackrare än när denna ärevördiga kastanj står i blom.

Om boningshuset är vackert, så är istället uthusen gamla och förfallna. Alla uthus kommer att flyttas ett stycke längre bort, och bostad åt arrendatorn byggas. Förr har arrendatorn bott i samma hus som kyrkoherden. Ett av de gamla husen var enligt vad det berättas, historisk plats. När Erik XIV efter "Sturemorden" begav sig ut på landsbygden, kom han slutligen till Odensala prästgård, där han om natten låg i en lada, den s.k. tinlogen.

De som var ute och sökte efter konungen, fann honom där och tog honom tillfånga.

I detta sammanhang kan även nämnas hur förklaringen till ett gårdsnamn uppkommit. På vägen till Uppsala, just den väg, där Erik XIV antas ha kommit, ligger, en gård vid namn Skalkungen. Man tror att namnet uppkommit därigenom, att man gick skall efter kungen. Det hela är otroligt, ty stället fanns antagligen före Eriks tid, och dessutom är det vanligt i Uppländska namn, att de sluta på unge ex. Ununge.

Skolväsendet

På 1840-talet fanns det ingen riktig skola i Odensala socken. Det var en gubbe i Hova och en gumma i Rickeby, som läste med barnen. En del av barnen gingo i Husby skola några veckor. De inackorderade sig då i en bondgård, ofta hos släkt eller vänner. Husby skola hade blivit skänkt år 1697 av godsägare Nils Brobus på Broby gård till "fattiga Husby- och Odensala barn". (*Red. anm.: Donatorn hette Jöns Erichson Broby. Han tog namnet Broby efter fädernegården. Broby var silvermästare vid Kungens hov.*)

Efter 1842 års lag byggdes i Odensala den första folkskolan. Det var klockarbyggnaden utanför kyrkogårdsmuren, som tillbyggdes. I denna skola gingo barnen alla år, ty någon småskola fanns ännu icke. De duktigaste barnen fingo ofta hjälpa läraren att förhöra upp läxorna. De kallades "monitörer". Oftast kunde barnen läsa något, när de började i skolan, så att de framflyttades i den klass, där de bästa passade. Ej heller var det så noga med att komma till skolan vid terminens början.

Men tiderna förändras. År 1887 byggdes en ny folkskola, ty den gamla platsen var mycket osund. Under de närmast föregående åren hade tre småskolor byggts; vid Droppsta, Suckunge och Harg. Jämfört med den gamla skolordningen, var det nu riktigt bra ställt med undervisningen, fastän det endast var varannandags läsning.

År 1915 blev det beslutat, att ny folkskola skulle byggas med varje dags läsning. Det är inte så lätt för en liten socken att bygga en förstklassig

skola, och många ha de förslag varit, som framlagts under årens lopp. För att något förbättra undervisningen har man ordnat det så, att två klasser läsa på förmiddagen och två på eftermiddagen. Den tredje klassen i småskolan har flyttat upp till folkskolan, och i stället för en lärare är nu två.

Bland de många förslag, som framlagts till nytt skolhus, var ett, som skulle kosta församlingen 65 000 kronor. Ett helt nytt hus skulle byggas med tre skolsalar, skolkök, gymnastiksal m.m.. Detta var alldeles för mycket tilltaget, församlingen kunde

Folkskolan från 1887

ej få låna så mycket pengar. En ny arkitekt efterskickades, och hans förslag gick på 30 000 kronor. Detta har också antagits. Ett nytt hus skall byggas bredvid det gamla, som också skall användas, i det att övre våningen skall inredas. Där uppe har förut varit kommunalsal och tillfällig bostad för lärarinnan.

Ännu har inte byggnadsarbetet börjat, men kommer troligen att göra det inom den närmaste framtiden.

Samfärdsmedlen

Odensala har ett fördelaktigt läge därigenom, att järnvägen går fram genom socknen. För böndernas del är detta ovärderligt, när det gäller att transportera produkterna. Därigenom vinnes tid och arbetskraft, och det märkes särskilt, om man jämför med "den gamla goda tiden", när alltid minst en person i gården måste "ligga på vägen", som det hette. Även när det gäller uppköp i de båda städerna eller postförbindelser, kan man inte nog värdera järnvägen.

Annat var det i gamla tider, när diligensen gick fram genom socknen. Den följde då stora landsvägen mellan Stockholm och Uppsala. Under denna sträcka gjordes uppehåll med hästombyte på tre ställen. Det var vid Sollen-tunaholm, Gustavsberg i Norrsunda socken och Vassunda prästgård. Diligenserna gjorde den-

na tur en gång dagligen från vardera hållet. De möttes vid Gustavsberg som var halva vägen.

Det fanns även en postdiligens, och postbäringen uppdelades på en del gårdar. Dessa skulle då sköta om, så att posten kom vidare. Det fanns s.k. kyrkpost, och post, som gick länsmännen emellan. (*Red. anm.: Postdiligensen började trafikera sträckan Stockholm-Uppsala 1828 och upphörde när Norra Stambanan öppnades för trafik den 20 september*

1866. Den hade anhalt för postväxling vid Märsta gästgiveri.)

Förutan diligensen fanns det gästgivargårdar, som skötte om samfärdseln. Den närmaste gästgivargården från Odensala var en vid Märsta. Bönderna måste även hjälpa till att skjutsa vid dessa gårdar. Alla utom de, som hade postbäringen, voro uppdelade, så, att de ungefär var fjortonde dag låg vid gästgivargården. Detta var en ganska besvärlig pålaga, ty det var ofta, som ingen kom och ville ha skjuts. De måste då ligga där förgäves. Senare blev det bestämt, att bönderna skulle betala ett visst underhåll till gästgivargården, så att gästgivaren skulle ha tillräckligt med hästar, utan böndernas direkta hjälp.

Allt detta var mycket besvärligt, men så på 1860-talet började det ljusna. Man började då tala om, att järnväg skulle byggas mellan Stockholm och Uppsala. Men den allmänna tron var, att järnvägen absolut skulle gå med förlust, ty inga skulle fara denna sträcka.

Emellertid började järnvägen byggas år 1863, och 1866 var den färdig att invigas. Odensala hade dock blivit styvmoderligt behandlat, ty socknen fick ingen station. Man tyckte det skulle bli för nära mellan stationerna, så Odensalaborna måste antingen gå till Knivsta eller Märsta. När de löste biljett till Stockholm, måste de betala från Knivsta, och till Uppsala från Märsta.

Detta blev i längden besvärligt, så att sockenborna lät bygga ett litet stationshus, och skänkte detta till staten, för det att tågen skulle stanna. Detta hände 1880. Men ännu fick man

icke skicka något gods till eller från Odensala anhalt.

Hela socknens önskan var dock, att här skulle bli stor station. Därför skänkte socknen år 1920 1.300 kronor att inköpa mark för. Detta var ej tillräckligt, utan några år senare inköptes mark för 3000 kronor. Den inköpta marken låg ett gott stycke ifrån den gamla platsen, så att stationen måste flyttas. På den nya platsen har nu byggts växelspår och ett magasin i miniatyr. Byggnade av något nytt stationshus har ännu inte hörts av, utan det lilla gamla får användas, och det fyller ju sitt ändamål, vilket är huvudsaken. Vad frakten och sådant beträffar är det ordnat som på en stor station.

Odensala station

Det ser mycket löjligt ut med den lilla stationen på slätten. Det var bara några år sedan den flyttades. Med tiden blir nog platsen bra. Så småningom kommer det antagligen att uppväxa ett nytt samhälle däromkring. I år har där byggts ett nytt mejeri och det förorsakar nog så, att affärerna vid den gamla stationen flyttar efter. Framtiden får utvisa hur det blir.

Den ena av de två handelsbodarna

Odensala socken har utmärkta landsvägar. Sedan gammalt ha dessa underhållits av bönderna, vilka ha varsitt vägstycke. Detta skall skötas under hela året, och på hösten är det vägsyn. På senare åren ha bildats s.k. vägkommittéer. Bönderna få betala till kommittéen, och den ordnar sedan med, att vägarna bliva ordentligt skötta. Detta har ännu bara till en del blivit infört i Odensala socken.

Jordbruket

I en socken med sådan natur som Odensalas blir jordbruket den enda viktiga näringen, i synnerhet när all industri saknas.

Gårdarna ligger sällan enstaka, utan i byar. Dessa utgörs vanligen av två eller tre gårdar. Några större byar finnas även, såsom Slåsta och Hova, den senare byn har nio gårdar.

Bondgårdarnas vanliga storlek är mellan 30 och 50 tunnland. Några, verkliga herrgårdar finns inte. De stora gårdarna på en 200 tunnland bruka ibland benämnas herrgårdar, men är väl egentligen större bondgårdar. De största av dessa gårdar är Kolhammar, Harg, Rickeby och Söderby.

Åkerjorden är utmärkt. Den utgörs i allmänhet av mylla på lerbotten. I norra delen finnes dock myrmarker, vilka till största delen tillfalla Harg och Söderby. Genom att uppdika Hargsån, som flyter därigenom ut till Svartsjön, har man vunnit en del jord därigenom, att den delvis blivit torrlagd. Ett liknande arbete har man företagit sig vid Hova, i det man sökt utdika ån. Det bildades två bolag, som skulle ordna med dessa utdikningar. Arbetet med att sänka Svartsjön pågick mellan åren 1913-16. Resultatet blev inte det man önskat, ty avloppet (från) blev inte tillräckligt djupt, där det går under järnvägen. Att så blev, berodde på de stora kostnaderna.

Jorden skötes utmärkt. Många förbättrade metoder har tillkommit under årens lopp, så t.ex. får man jorden att giva mycket mera genom att använda lämplig konstgödsel. Man lägger särskilt an på mjölkförsäljning, och kornas antal har tredubblats sedan 1800-talet. För några år sedan anlades andelsmejeri, så att bönderna nu få utdelning varje år. Denna inkomst är jämförelsevis säker, därför gäller det att uppdriva djurens avkastning så mycket som möjligt. För att möjliggöra detta, odlas rotfrukter som är ett utmärkt kraftfoder. Sedan socknen fick "stor station", underlättas försäljningen av de övriga produkterna, spannmål, hö och halm. Det är vanligen en åkare i någondra staden, som är köparen. Det är då bara att frakta varorna till stationen och lasta dem på någon av järnvägsvagnarna.

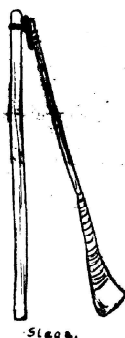
För att se vilka framsteg jordbruket har tagit kan man jämföra det med de gamla tidernas.

Före 1840 låg gårdarnas ägor i byn "om varandra". Ingen bonde ägde ett sammanhängande stycke så stort, att det blev en riktig åker. För att inte arbetet skulle hindras, sådde bönderna samma sorts säd bredvid varandra. Ibland kunde det hända, att två bönder rådde om halva åkern var. Skillnaden utgjordes då av en plogfåra.

Tveskiftesbruk var det vanliga. Jorden fick då ligga i träde vartannat år. Genom att göra detta skulle jorden ej bliva utsugen, sade man. Nu användes däremot sjuskiftesbruk d.v.s. jorden ligger i träda vart 7:e år. Ängarna odlades inte alls, utan det var självväxande gräs, som användes till kreatursfoder.

När ängarna skulle slå av, gick en person och utstakade skillnaden mellan de olika ägornas delar. Detta kallades att "gå vad".

Några riktiga plogar funnos ej på denna tid, utan s.k. trästockar användes. Jorden blev lidande på detta, ty med dem kunde ej plöjas tillräckligt djupt. Säden avskars med lie och tröskades med "slaga". Att tröska med slaga var ett mödosamt arbete. Redan klockan 3 på morgonen brukade tröskningen börja. Säden maldes på handkvarn. Sedan användes dessa till att mala malt och gryn. Efter handkvarnarna började man använda vattenkvarnar. Sådana fanns på flera ställen i socknen, namnet Kvarngärdet vid Slåsta visar, att där har funnits en. Sedan blev väderkvarnarna de vanliga, och i socknen fanns åtskilliga sådana. Nu har väderkvarnarna fått vika för elektriciteten.

Slaga.

En gång i veckan reste bönderna till Stockholm för att sälja sina varor. Försäljningsplatsen var Hötorget, men lika ofta såldes i kvarteret, där uppköparna gick och bjöd på. I början fick alla slags varor säljas på Hötorget. Höet blev senare fört till Norrmalmstorg och slutligen till Roslagstorg. Någon gång hade bönderna med sig ägg och smör, detta användes annars till husbehov.

Man reste hemifrån på kvällen för att hinna fram till Stockholm tidigt på morgonen. Uppehåll gjordes på två ställen, det var vid Kvarnarna och Silverdal. Särskilda stugor fanns, där bönderna kunde få köpa kaffe och öl, matsäck hade de med sig. I Stockholm hade varje bonde ett bestämt kvarter, där han alltid tog in. Han höll då till i ett särskilt rum, "bondstugan", där han kunde få äta sin matsäck och även ligga kvar över natten, om vägen var

Söderby gamla kvarn

lång. Inredningen bestod till största delen av stora trädbänkar att ligga på. Sängkläder fick man hålla sig själv, dessa utgjordes vanligen av en fäll.

Sedan man sålt varorna skulle det göras uppköp. Allt skulle köpas i staden, ty inga affärer fanns på landet. Därför gällde det att ha något att försälja, om det skulle kunna bli något hemköpt. Något, som vid varje stadsresa skulle hemköpas, var brännvin, ty sådant dracks av både unga och gamla, män och kvinnor.

Till marknaderna i Uppsala reste man alltid för att göra de större uppköpen. På oktobermarknaden köptes kreatur, grönsaker, nät, järn osv. Vid distingsmarknaden (februari) köptes hästar, lin, skinn och laggkärl. På ersmässmarknaden (juni) köptes näver och tjära.

Stånden var uppställda på Stora torget. "Kreatursbacken" var vid det nuvarande Akademiska sjukhuset. Bönderna fick "hålla" på gatan så gått de kunde. Ibland kunde det stå skjutsar utefter hela Ågatan.

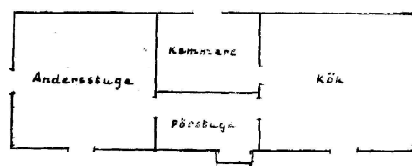
På denna tid fanns det ej så många nöjen på marknaden, som det blev senare. Dock fanns det något på Feithska tomten, som t.ex. den mycket älskade karusellen, några egendomligt skapade människor och djur förevisades, t.ex. en kalv med fem ben osv. Stånden samt anordningar på Feithska tomten fick stå kvar till lördagen, då ungdomen kom in för att roa sig.

Även nu för tiden reser bönderna in till marknaderna, men inte alls så mycket som förr. Ungdomen reser nästan aldrig, ty fordringarna på nöjen ha blivit större, och det som bjudes på marknaden är både enkelt och simpelt.

En bondgård

En bondgård nu och förr är ganska olika. Det gäller först och främst husens utseende och läge. Arbetsordningen är i stort sett densamma om än arbetssättet är olika, beroende på nyare redskap och metoder.

Långt tillbaka var gårdarna byggda i fyrkant. Detta byggnadssätt försvann så småningom, men att husen skulle ligga tätt inpå varandra, har bibehållits ända till våra dagar.

Själva mangårdsbyggnaden utgjordes av ett långt, smalt envåningshus med ingång ungefär mitt på framsidan. Veranda saknades. En sten tjänstgjorde oftast som trappsteg. I allmänhet var byggnaden uppdelad som planen visar. Köket var familjens samlingsplats. Det tjänstgjorde som mat- och sovrum samt arbetsplats. Möbleringen av köket var på nästan alla gårdar en och densamma. Under fönstret på gavelväggen stod alltid det stora fällbordet vid vardera sidan därom, två stolar, och vid den ena av dessa vanligen ett skåpur. Vid gavelväggen var det också vanligen en skänk. På ena långväggen stod längst ut en sparlakanssäng, senare vanligen en gustaviansk. Vid den andra långväggen stod vid fönstret en liggesoffa och nedåt dörren en skänk eller tallrikshylla. I stället för denna skänk fanns i många gårdar ett hemgjort och hemmålrat skåp. Väggarna voro fulla med hyllor, på vilka stod långa rader med tennfat och tallrikar. Längre upp

på väggarna hängde stora, skinande kopparbunkar. I taket hängde vanligen spett med bröd. Golvet saknade i vardagslag mattor, på julen ditlades halm. De andra rummen voro möblerade efter råd och lägenhet. I anderstugan fanns det vanligen väggfasta bänkar utefter väggarna. På förnämare gårdar var det vanligt att ha målade kalkväggar. Antingen var det målade bilder och krumelurer, eller också var det stänkt med borsten olika färger, så att väggen blev prickig.

En gammal gård i Näsby

Uthusen var låga och obekväma. Fönster saknades, så att ljuset silade in genom gluggar. Taken var täckta med halm. På en del gårdar fanns bryggghus, annars bryggdes, tvättades och bakades i köket.

För att få en inblick i livet på en gammal bondgård är det bäst att följa arbetet under en hel vardag.

Gårdens folk stiga upp i 4-tiden, då det kokas och drickes kaffe. Kvinnorna börja sedan spinna, och i dagningen skötes djuren, eftersom det ej finnes något lyse. De, som arbeta inne, lysa sig med en brasa på den öppna spisen. Klockan 7 ätes frukost. Den består av strömming och potatis. Därefter vidtar arbetet; för männen utomhus, kvinnorna fortsätta med sin spånad. Något förmiddagskaffe drickes ej. Klockan 12 ätes middag,

vilken vanligen består av potatis med fläsk eller sill, ibland kabeljo eller lut-fisk. "Supanmaten" utgörs vanligen av ärtvälling eller surkål. Eftermiddagsarbetet vidtar och pågår till klockan 5, då aftonvard ätes. Den utgöres vanligen av strömming och potatis, ibland består folket med stångkorv, stekt i askan.

I skymningen förrättas sysslorna i stall och ladugård. Sedan vidtar åter spånadsarbetet. Det gäller att ha bråttom och komma fort ut med väven, ty på våren läggas vävarna ut på alla gårdar, och då är det skam att vara sist. Under det kvinnorna arbeta, är det en av männens uppgift att lägga ris på elden, så att det lyser. Spånadsarbetet fortsättes till klockan $\frac{1}{2}8$, då en av kvinnorna sätter på grötvatten, ty kvällsvarden ätes klockan 8. Efter kvällsvarden gå männen ut och ge nattfoder.

Så är arbetet slut för den dagen. Människorna gå till vila för att nästa dag fortsätta arbetet på ungefär samma sätt.

Fornminnen

Odensala socken ligger i en urgammal trakt, rik på minnen och formlämnningar. Att socknen är gammal säger oss namnet - Odensala eller Odensvi - som den förr har hetat. På 1300-talet skrevs socknen Odinsharg. Eftersom "vi" och "harg" betyda offerplats, kan man ju översätta socknens namn till "Odens offerplats". Att Tor och Oden flitigt hava dyrkats i socknen, visas av flera gårdars namn, såsom Odenslund, Torslund, Harg, Åslunda och Hova. De flesta gårdarna sluta annars med ändelsen "stad", såsom Slåstad, Skörstad, Enstad, Ranstad och många flera. Dessa namn lär ska härstamma

från forntiden. "Stad" är detsamma som gård, och stavelsen före betecknar ägaren till gården.

Vart man går i socknen, kan man vara övertygad om att påträffa fornlämningar, antingen det nu är gravfält, enstaka ätthögar, runstenar eller bautastenar. Vid varje by finnes ett gravfält. På en del är det endast små runda kullar, omgivna med en stenring, andra åter är rika på bautastenar. Man kan nästan säga ha varit rika, ty bautastenarna är ofta borttagna för att användas till grindstolpar. På några ställen i socknen finns mera betydande gravfält, såsom vid Harg, Herrestad och Kolhammar. Hargs gravfält har flera ätthögar och härstammar från järnåldern. Herrestad gravfält ligger på en bergshöjd. Där finns stenkummel samt trekantiga och runda stensättningar. Platsen blev fridlyst 1860. På Kolhammars gravfält finns flera stora högar. Ägaren till gården fann där 1919 en lerurna från en brandgrop.

I socknens östra del, där ett område är mycket sumpigt, har det troligen i forna tider framgått en segelled från Mälaren. Där framtränger ur skogen ett ganska högt berg, Rössberget, som en udde ut på myren. På detta berg finns lämningar efter en fornborg. Borgen utgöres av tre stenmurar, den

Utsikt från Rössberget

ena innanför den andra i en stor rundel. Murarna är på en del ställen nedrasade, men man kan tydligt följa dem. På sina ställen kan man även märka ingångarna. Stället är så igenväxt, att någon verkligt belysande bild är omöjligt att ta.

Står man uppe på "borgen" och blickar ned på sänkan framför sig, kan man gott tänka sig tillbaka till forna tider, när vikingaskeppen seglade förbi. Det kanske var vikingar, som kom hem efter att ha rövat stora skatter i främmande land, det kanske var andra, som drog ut på okända öden. Ibland kanske det var fientliga skepp, som kom, och traktens invånare tog sin tillflykt i den stora borgen för att försvara sig. Hur det var och vad som har hänt, vet man inte, men om murarna kunde tala, hade de säkert mycket att berätta.

Det finns en historia, som inte alls hör hit, men som kan berättas därför att den på sätt och vis intygar, att här har framgått en segelled.

Det var en gång en kvinna, som kom för att segla förbi Rössberget.

Hon lär ska ha sagt: "Så sant, som jag heter Ricka, Ska jag upp till Rickeby å dricka".

Men Ricka kom aldrig upp till Rickeby, som ligger på andra sidan myren, ty skeppet gick under. På den plats där skeppet sjönk, växte buskar upp och antog form som ett skepp. Gamla personer påstår att de ha känt masten.

Även vid Slåstad finnes stenar i en stor ring, och man antager att det har varit en borg.

En del personer påstår, att vid Bromstad lär ska ha legat Attundalands gamla tingsplats. Hur därmed förhåller sig är visst inte riktigt utrett.

Socknen är ovanligt rik på runstenar. På många av dessa är skriften nästan utplånad, men på andra åter har allt kunnat tydas. Den största av de sistnämnda stenarna står i Hargs tä. (Red.: Tä= fornsvenskt ord för bygata)

På stenen synes en fågel och en man till häst. Inskriften lyder: Igul och Björn läto resa sten efter Torsten, sin fader.

En runsten finns i kyrkodörren, vars inskrift lyder: "Thor och Sigrid läto göra minnesvård efter sin son Sigthor. Gud berge hanns själ".

År 1919 påträffades vid Prästgården en runsten 300 meter från boningshuset. Genom undersökningar konstaterades rester efter en forntida väganläggning.

I Näsby hage finnes två runstenar, och den ena av dessa bär inskriften: "Ingefast lät resa denna sten efter Thorketil, sin fader och efter Gunhild, sin moder: de drucknade bägge".

Vid gården Fransåker står en sten, vilken har till inskrift: "Henning och Holme ristade sten efter Finnvard sin broder, Gud hjälpe dem."

Inte så långt från byn Bromstad finnes två runstenar. De bära inskrifterna: "Kulfing (eller Kolfing) lät resa sten efter Nesbjörn, sin fader, och Gilang efter sin husbonde". "Ulf och Herbjörn och Nesbjörn och Henning läto resa sten efter Borgulf, sin fader."

Som man ser utgöra dessa stenar minnesmärken över döda släktingar och anhöriga. Bakom de kärva orden, kan man tänka sig stora strider, som har fört med sig sorg och bedrövelse. Det kanske var en familjs alla söner, som omkommit i en strid, och för att de ej skulle glömmas, lät en sorgsen fader resa stenen. En annan gång var det söner, som reste stenen över en älskad fader.

När man stannar inför en av dessa mäktiga stenar, måste man ovillkorligen undra över allt, vad den kunde ha att säga en, och man kan instämma med skalden, när han säger:

*Vi ståndar du här du höga sten
så spökaktigt grå i villande skog?
Vill du måla om spjut, som i strider ven,
vill du tälja om idog plog?*

*Din slinga är bruten och bräckt av år
och nött och dunkel runornas rad
och gåtfull lik suset, som kommer och går
i aspens darrande blad.*

*Det är långt till väg och längre till by
och seglens stigar blåna ej här.
Men långt i fjärran hörs havet gny
och mullra bland stenar och skår.*

*Var det bystad där borta vid kullens fot
Där snåret ruvar så mörkt och tätt?
Var det digerdödens flygande sot,
som här ödde en blåögd ätt?*

*Eller kom där ett långskepp en kulen dag
med en spjutstungen hövding ombord,
som här efter många fejder och slag
fick ro i utnäsets jord?*

*Bär din runa en bön till vite Krist
om hjälp åt en själ, som i skälva stod
för den stumma färden i skuggornas mist
över dödens tigande flod,*

*eller var hon ett genljud av segerns lur
som klang över England den dag då Knut
i sol och gamman från stormad mur
lät skifta all gälden ut?*

*Jag frågar och spørjer och svar ej får.
Blott höken skriar vid mörknande fall,
Och dimma redan på myren står;
och vinden från havet känns kall.*

Olov Thunman

Folksed

Julen

För att värdigt fira julen har det alltid behövts stora förberedelser. Dessa började i allmänhet första dagarna i december, då lutfisken skulle hemköpas och göras i ordning. Det skulle för övrigt slaktas, bakas och stöpas talgljus. Ved skulle hemforslas från skogen, och tröskningen skulle vara undanstökad. Det var vanligt att varje familj skänkte ett ljus till kyrkan, och det skulle vara särskilt stort, ty man satte en ära i att ha givit det största.

Det arbete, som tog den längsta tiden, var bakningen. Man bakade vardagsbröd av sammanmalet rågmjöl. Av samma deg bakades även limpor, och när ugnen blivit varm bakades surlimpor och "vårkaka", som var grant utsirad. Limporna voro cirkelrunda och smordes med sirap för att få vacker färg. Därefter bakades vörtbröd, och dessa hade samma form som limporna. Sist kom bakningen av vetebrödet, och vissa sorters kusar kom alltid igen.

Under hela julen låg två julkusar och vårkakan under brödkorgen. Vårkakan skulle som det förstås av namnet sparas till våren. När julen var slut, lades kakan ner i en sädesbinge till vårsådden började. Då skulle var och en få smaka en bit, även hästarna fick en del. Den dagen vankades även ägg.

På julaftons förmiddag voro karlarna sysselsatta med att göra fint i uthusen, kvinnorna voro sysselsatta med städning och matlagning. Strax på eftermiddagen lades halm på golvet. Klockan 2 ringer det i kyrkklockorna. Det är helgsmålsringningen, som förkunnar julens inträde, och då skall allt arbete upphöra.

Denna dag fodrades kreaturen tidigare än vanligt. De fick också bättre mat, ibland kunde det hända, att de fick smaka julmaten. Husbonden gick upp till var och en av djuren och talade om för dem att det var jul i det han sade: "I dag är det julafton".

Ungefär i 6-7 tiden åts julkvällen. Maten var ungefär densamma som nu. Det var smörgås, lutfisk, skinka, någon slags pudding med smörbakelser. Något som rikligt användes var brännvin, och denna olycksbringande dryck har säkert förstört julfriden i många hem. Efter måltidens slut fick även tomten sin beskärda del, i det att ett grötfat sattes ut i ladugården. När alla åter voro församlade sjöngs julpsalmen och husfadern läste jultexten.

Om man iakttog en del saker på julaftonen, skulle man kunna få veta något om sitt framtida öde. När alla satt vid julbordet, kunde det hända, att någon smög sig ut för att titta in genom fönstret. Fick han då se någon utan huvud, skulle den personen dö inom året. Man kunde på julkvällen få se sin tillkommande. För att göra detta skulle man fasta hela dagen, och på kvällen skulle man gå till en korsväg, där man skulle möta honom eller henne.

Julljuset hade stor betydelse, ty det ansågs kunna åstadkomma underbara verkningar. En bit av ljuset spardes för att tillsammans med svavel drypas i det vatten, som kon fick när hon kalvat. Det ansågs vara mycket bra. Långt tillbaka i tiden skulle ett ljus för husbonden stå och brinna hela natten.

Tidigt på juldagsmorgonen steg man upp för att gå i julottan. Den började kl. 6. I alla gårdar sattes ljus i

fönstren. För att få plats i kyrkan åkte man tidigt hemifrån. På vägarna blev det snart livligt och från alla håll hördes bjällerklang. Långt före gudstjänstens början var kyrkan redan fullsatt.

När gudstjänsten var slut, hade alla bråttom att komma ut och få hästarna förspända, ty det var sed att köra hem i kapp. Den som först kom hem till byn skulle först sluta med skörden. Ibland kunde i denna brådska ske svåra olyckshändelser, och somliga kunde vara fräcka nog att göra något puts åt de övriga för att hinna först.

Juldagen förflöt i stor stillhet. Man fick inte gå bort, ty den som det gjorde kallades "julsugga". I uthusen förrätades endast de nödvändigaste sysslorna. Djuren ryktades ej, och spillningen fick ligga kvar. Svinen fick ej någon mat, de hade fått tillräckligt dagen förut. Man fick inte ens nämna ordet svin, ty de ansågs orena.

Om juldagen varit lugn och fridfull, så blev annandagen desto livligare. Strax efter kl. 12 på natten var man uppe för att vattna och sköta djuren. Man tävlade då om vilka som skulle hinna vattna först, och även vilken skulle först hinna uträtta de andra sysslorna. Många voro de spratt, man spelade varandra för att hindra arbetet. Egendomligt för annandagen är Staffanssjungningen. Några manliga ungdomar klädde då ut sig till Staffan med följeslagare. En av dessa är Judas och en är Staffans bock. De voro enkelt maskerade. Pälsarna hade vänts ut och in, och för ansiktet hade man en s.k. "skråbock". På huvudet sattes en gammalmodig pälsmössa. En man som gick framåt-lutad med en skinnfäll över sig föreställde bocken.

Efter kl. 12 på natten började staffansgossarna gå till de olika gårdarna. De ställde sig då framför ett fönster och sjöng en hälsningssång, vanligen den vars första vers lyder: Goder morgon, goder morgon, kär fader och mor, husfader, matmoder, så piga som dräng. Vi önskar eder alla en fröjdefull jul, från alla olyckor bevara oss Gud.

Sedan sjöngs staffansvisan. När sången var slut, bjöds gossarna in i stugan för att trakteras. Innan man smakade på anrättningarna gick Staffan omkring och tackade för i fjol. Därefter frågade han om han fick visa sitt pass, för att bevisa att de ej voro några landstrykare. Han fick då tillåtelse att läsa upp det. Passets text utgjordes av en massa orimligheter, vilka voro menade att framkalla löje.

Trakteringen fick ej taga för lång tid, ty många gårdar skulle besökas innan kl. 5. Sedan man tackat genom att sjunga en sång, avlägsnade man sig för att vandra till nästa gård.

Påskan

Under hela dymmelveckan skulle man akta sig för trollen. Innan solen gick upp på skärtorsdagsmorgonen skulle man gå upp och stoppa hönsen i en säck samt väga dem utan att se efter hur mycket de vägde. Genom att göra detta, skulle hönsen bli osynliga för räven.

På skärtorsdagsmorgonen skulle man göra ännu en sak. Man skulle gå upp på taket och "dåra kråkan" genom att tre gånger säga: "Oppe är jag före dej, äggen de tar jag, men skräpet det får du".

På kvällen företog häxorna sin nattliga färd till Blåkulla. De åkte på en käpp eller en kvast, vilken de hade smort med något de tog från kyrkklockorna.

Det var på en gård som de hade en skomakare till hjälp. Denne fick se, att husmodern smorde ugnsrakan för att fara till Blåkulla. När gumman for sade hon: "Här upp och ned i väder och vind, och inte slå ner förrän du kommer till Gursta grind." Skomakaren tog då och smorde en käpp, men han sade endast: "Här upp och ned." Han fastnade också i skorstenen, där han for upp och ned.

(Red.: Gursta är en by i Vassunda.)

Under färden till Blåkulla måste käringarna hålla sig alldeles tysta, annars kunde det gå "på tok". En gumma hade smort en späkalv, och när hon for över ett kyrktorn, kunde hon inte låta bli att säga: "Det här var allt ett bra hopp för en späkalv." Hon for också ner.

Under långfredagen skulle man iakttä en del saker. Den dagen fick man inte äta vanlig mat, utan till frukost skulle det vara salt strömming, på middagen strömming och pannkaka samt på kvällen ärtvälling. Under hela dagen fick man inte dricka något, ty så mycket som man drack långfredagen skulle man få svettas ut under sommaren. Genom att ej dricka något skulle man även påminnas om Kristi lidande.

På påskdagen hörde det till gammal god sed att ge "påskskräcka". Husets folk steg då tidigt upp för att slå varandra med lövris, som hade stått i vatten och spruckit ut. Samma dag skulle man göra ett kors på ladu-

En typisk mangårdsbyggnad

gårdsdörren för att skydda djuren mot trolldom. Korset målades vanligen med tjära.

Valborgsmässoafton

En sed, som har bibehållit sig ända till våra dagar är att uppgöra valborgsmässoeldar. Förr gjorde man upp eldarna för att skrämma bort vilddjuren. Detta behöver man ju numera inte, och seden har därmed förlorat sin betydelse, men det oaktat fortlever den bland folket och kommer antagligen att göra det många år framåt.

Någon dag i slutet av april samlade sig ungdomarna för att dra ihop bränsle till bålet, vilket var av buskar och ungskog. Kasen förlades till en högt belägen plats, så att elden skulle synas vida omkring. Den sista april samlades ungdomarna för att påtända kasen samt ibland också en tjärtunna. Under det elden underhölls genom påläggning av kvistar sköts valborgsmässoskott och hurrades.

Trefaldighetsafton

Trefaldighetsafton var det brukligt att dricka ur s.k. trefaldighetskällor. Ungdomen vallfärdade till en källa, som flöt mot norr, för att dricka av vattnet och därigenom försäkra sig om hälsa under året. I gamla tider offrade man genom att nedlägga värdeföremål och mynt i källan. – I socknen finnas flera trefaldighetskällor, och den mest bekanta av dessa ligger vid Slåstad.

Midsommaren

Midsommaren tycks alltid ha varit den gladaste av alla helgerna. På midsommaraftonen skulle majstången klädas och resas. Löv hemtogs från skogen för att smycka boningshuset

både ”innan och utan”. Allt skulle vara fint och pyntat tills dansen kring majstången började. – På midsommaraftonen kunde man såväl som på julaftonen blicka in i framtiden. Detta intresserade i synnerhet de unga, som kunde få svar på den frågan, vem som skulle bli deras tillkommande. För att få reda på detta fanns flera tillvägagångssätt. Om man på midsommaraftonen efter solens nedgång plockar nio slags olika blommor under fullkomlig tystnad, och sedan lägger blommorna under huvudkudden, skulle man i drömmen få se sin tillkommande. Genom att uppäta nio sillar baklänges skulle man också se sin tillkommande.

Bröllop

När det hade blivit beslutat om de ungas förening, gick man för att ta ut lysning. Detta skulle helst ske på fredagen, som ansågs för en lyckodag. Brudgummen och hans far eller brudens far klädde då på sig högtidskläderna och for till prästgården. Bruden skulle den dagen hålla sig i stillhet och betänka det viktiga steg hon tagit.

Efter tredje lysningsdagen hålles bröllopet. Före själva bröllopet hålles en fest för ungdomen, en s.k. lysningsvisit. Ungdomarna har då med sig presenter, annars skickas dessa till bröllopsgården ändå före bröllopet.

Vidlyftiga tillrustningar hade föregått bröllopet. Minst en vecka i förväg skedde inbjudningen, och dagen före bröllopet kom ungdomen med förning. De medförde då får- och nöstek, skinka, vetbullar och så förstås tårtor. Det berättas att i en gård fick de 20 tårtor. Samma kväll kom även spelmännen och då dansades det en stund.

När brudgummen var från en annan socken, hade han först kalas för sina släktingar. Därefter reste man till brudens hem, där frukost intogs, och sedan fortsattes färden till kyrkan. Spelmännen gick då i spetsen. Bruden var dem då till mötes, ty hon var där i förväg att klädas av klockarfrun. Spelmännen uppstämde en marsch och brudföljet tågade till kyrkan. Utanför kyrkdörren slutade spelmännen och orgeln tog vid.

Under vigseln voro åskådarna mycket intresserade av att betrakta brudparet, ty man hade en del olika märken, som sedan utvisade, hur äktenskapet skulle bli. Om brudparet ej stod precis i bredd, skulle den som stod först bli den bestämmande. Den som först reste sig upp från brudpallen skulle först dö.

Brudparet tågar först ut ur kyrkan. Hemfärden sker på samma sätt som ditfärden. På en del bröllop användes förridare. Under hemfärden red dessa fram och tillbaka mellan brudföljet och bröllopsgården. De redo mycket häftigt, ibland hände det att de redo ända upp till trappan på bröllopsgården och även in.

Genast efter hemkomsten började middagen och tog i allmänhet en tid av 3 – 3½ timme. Genom all förning och gårdens egna tillrustningar fanns det gott om mat. Antalet rätter kunde ibland uppgå till tio/tolv. I förhållande till den mat, som nu användes, tycker man att deras mat var ytterst enkel. Livrätten var kabeljo med sås, så var det pepparrotsskött, skinka med bruna bönor, oxstek, köttsoffa, risgrynsska och smörtårta. Detta är endast en liten del av vad som förekom på ett riktigt bröllop. Under måltiden skickades en bricka omkring för att

Hargs småskola

hopsamla pengar. Av dessa pengar skulle kökspersonalen ha en del, och en del gick till de fattiga och lasarettet. När måltiden var slut, höll prästen brudtalet.

När bord och stolar flyttats undan började dansen. Först dansade brudgummen med prästfrun och bruden med prästen, därefter dansade brud och brudgum med varandra. Därefter skulle bruden dansa med alla manliga gäster och brudgummen med alla kvinnliga. Sedan tog gossarna i ring omkring brudgummen och denne skulle dansa med var och en av dem. Medan dansen pågick, ryckte en av gubbarna till sig brudgummen. Det skulle vara ett tecken på att den gifta mannen skulle höra till dem, och han skulle även dansa med alla gubbarna. Bruden dansade på samma sätt med flickorna och gummorna. Den riktiga dansen fortsattes därefter långt in på natten.

Ett riktigt gammaldags bröllop varade i tre dagar. Bröllopgästerna voro då inkvarterade i granngårdarna på nätterna. Middagarna bestod av samma mat som den första dagen. För övrigt roade man sig med lek och dans.

Begravning

En begravning förr i världen var mycket lik nutidens, det är endast en del detaljer som skilja. När dödsfallet inträffat iakttog man en del försiktighetsmått, för att inte den döde skulle gå igen. Det berättas, att man lade kol utefter vägen, när kistan bars bort. Sänghalmen, på vilken den döde legat, brändes upp, och de stolar, varpå kistan stått, kullkastades.

Två eller tre dagar före begravningen bjöd man gästerna. Dessa hade då förning med sig likasom till bröllop, och de kom antagligen dagen före. Man samlades tidigt följande morgon, ty jordfästningen skedde i allmänhet före gudstjänsten. Den döde hade under natten legat i ett rum med ljus vid huvudgården. På morgonen när locket påskruvades sjöng de närvarande en psalm. En annan psalm sjöngs under det kistan bars till vagnen. Jordfästningen skedde ute vid graven. Från predikstolen upplästes sedan en s.k. personalia över den döde. Det talades om den dödes ålder, när han ingått äktenskap samt hur många barn han efterlämnade. I allmänhet sades också några vackra ord över den döde. När gudstjänsten var slut, begav sig folket till sorgehuset, där middag intogs. Gästerna var sällan kvar mer än i två dagar.

Kyrkan sedd från norr

Folktro

Övernaturliga väsen

Sedan långt tillbaka har man trott, att det ute i naturen härskade en del övernaturliga väsen. Var och en av dessa hade sitt område, och en del voro onda samt en del goda.

Ute i de djupa skogarnas dunkel fanns skogsrået eller skogsfrun, som hon vanligen kallades. Skogsfrun säges ha ett mycket fagert utseende framifrån, men på ryggen såg hon ut som en ihållig tunna eller ett "urgröpt baktråg".

Det fanns även sjörå, och hon antog ofta djurgestalt. Sonen i en gård gick en dag ut i skogen för att jaga. Han fick då se en mycket vacker häst springa förbi och hoppa ner i sjön. Det var sjörået.

I åar, bäckar och forsar, helst vid någon bro, fanns näcken. Han liknade till utseendet en gubbe. Det var en gång en dräng, som for till kvarn för att mala. På kvällen när han skulle äta tog han sitt matsäcksskrin och gick ut och satte sig på bron. Då fick han höra någon som spelade. Det var näcken. Drängen kastade till honom ett ben och sade, att det skulle han få därför att han spelade så vackert. Dagen efter när drängen for hem mötte han en gubbe, som tackade honom för benet och sade, att han skulle lära honom stämma alla slags instrument. "Om du givit mig kött på benet, skulle jag ha lärt dig spela också" tillade han. Från den stunden kunde drängen stämma alla slags instrument, men han kunde aldrig lära sig spela.

Några varelser, som man hade mycket bestyr med, var älvorna. De voro små som dockor och inte alls farliga om man ej gjorde dem illa.

Man skulle noga akta sig för att slå ut varmt, det kunde hända att ett älvbo blev skadat, och då kunde man bli sjuk. För att stå väl med älvorna målades på älvkvarnarna. En älvkvarn bestod av en sten med flera små fördjupningar. Man tog en fläksvål och gned omkring en god stund i en sådan fördjupning, under det man mumlade en bön. I hålan, vari den sjuke malit, offrades även pengar. I närheten av Slåstad har funnits många älvkvarnar, där traktens befolkning flitigt har offrat.

Ett mycket ovanligt väsen var spiritus. Det fanns inte många som var ägare till en sådan. Spiritus kläcktes ut ur ett tuppägg och liknade mest en tordyvel. Innan han kläcktes ut, skulle man säga, vad man ville ha honom till. Han kunde skaffa pengar och matvaror eller göra någon skicklig i hans yrke o.s.v. Det berättas om en person, som var så skicklig att spela, att både bord och stolar dansade. Men, han var också ägare till en spiritus.

De väsen, som man mest sysslade med, var tomtarna. En sådan fanns vid varje gård, och de voro mycket fästade vid den och arbetade för hemtrevnaden. I första hand vårdade de sig om djuren, särskilt hästarna.

Tomtarna beskrivs ofta som små män. På huvudet har tomten en röd toppluva, kläderna voro gråa.

Tomtarna tyckte inte om bläsiga hästar, vilket denna historia visar. I Wennestad hade de en stalltomte. Husbonden hade köpt en ny häst, men tomten tyckte inte om honom, utan han sade: "Tvi dej, bläsig, glosögd och vitsockig!" En tidig morgon kom han och bar en ny häst; den gamla var försvunnen. När tomten ställde ned hästen på backen, sade han:

”Stackars min gosse, du har gått långt i natt du!” Tomten fick sedan varje jul och midsommar i belöning ett fat ”sötgröt” och ett par stövlar.

Tomtarna voro rädda för vargar. Slåsta tomte var en gång ute och vattnade hästarna på ”andasmorron” när vargarna kommo. För att skydda sig och hästarna, kastade tomten ved på vargarna, tills han slutligen hade kastat omkring en hel vedtrave. Den dagen fick veden ligga kvar, men dagen därpå var den bortplockad igen. Det gällde att stå väl med tomten, annars kunde han göra förtret, vilket visas av följande: I en gård hade bonden gift om sig. En dag medan han var borta, fick hustrun besök av en enögd man. När mannen kom hem, berättade hustrun om det främmande hon haft. Mannen frågade, om hon hade fägnat gästen, men det hade hon inte. De gingo sedan tillsammans ut i ladugården där de fingo se en oxe stå flådd. Dagen därpå kom mannen åter på besök, men då blev han riktigt mottagen. Nästa gång husbondfolket kom ut i ladugården, var oxen bra igen.

En bonde i Enstad hade slagit vad med drängarna, att de inte skulle hinna tröska färdigt till jul. Hur drängarna än tröskade, minskade det ingenting. De trodde då att tomten var orsaken och lade sig att vakta ladan. När de legat där en stund, fingo de se tomten komma och bära sädeskärvar och mumla för sig själv: ”Sju skylar säd och sjumila väg.” Då blevo drängarna arga och gävo tomten stryk. Men från den stunden minskade det i ladan.

Hos Benjamin i Hova fanns det också en tomte. En gång, när Benjamin varit ute och rest och kommit sent hem, tänkte han låta bli att ge hästarna mat. Han tyckte att det var så besvär-

ligt att gå upp på skullen. Han yttrade också något om detta, men innan han visste ordet av låg han ute på backen. Det var tomten, som kastat ut honom.

Ett naturfenomen beskrivs ofta vara förorsakat av jättarna, t.ex. de stora stenarna ute på slätten, de s.k. jättekasten. På flera ställen i socknen ligger tre stenar i följd och de anses ha tillkommit på följande sätt: Det var en jätte i Sigtuna, som hade tre söner, och dessa gav han olika sorters bröd för att se vem som skulle bli starkast. Den ena fick kornbröd, den andra fick rågbröd, och den tredje vetebröd. För att pröva sin styrka skulle de kasta var sin sten. Den som hade ätit rågbröd var starkast, och hans sten slog ner i närheten av kyrkan. Nästa man var han som ätit vetebröd. Dennes sten slog ner vid Näsby. Den som ätit kornbröd var sämst, hans sten slog ner vid Eneby.

Den sten som ligger i närheten av kyrkan, samt två andra påstås enligt en tradition ha ditkommit genom att en jätte från Husby försökt kasta på Odensala kyrka. Jättarna var som bekant förargade på kyrkorna.

Runstenen vid Näsby hage

Kloka gubbar och gummor

Dessa gubbar och gummor, som benämnas "kloka" ha i gamla tider spelat mycket stor roll. De anlitas särskilt för att bota sjuka, ty man hade inte stort förtroende till läkare. De voro också skickliga i att taga reda på stulet gods. Gubbarna och gummorna använde uteslutande sina kunskaper till människornas nytta, men de kunde också straffa sina fiender, ty de kunde "förgöra", det var att sätta sjukdomar på människor och djur.

Det hände i Vennstad för flera år sen, att hästarna blevo så dåliga, att de ingenting orkade. Då förstod man, att hästarna voro förgjorda. Folket i gården misstänkte en granngumma, som var lite klok, men sade ingenting utan husmodern för till Almungegubben. Denna sade då, att om de togo upp en planka i mellersta spiltan, skulle de få se något ligga där, som just var orsaken till hästarnas sjukdom. Gumman for hem med det beskedet, och de gjorde som gubben sagt. Då låg det under plankan ett kyrkogårdsben, omlindat med blånor. De togo bort benet och kastade det i elden och det gnisslade och tjöt alldeles förfärligt. Dagen efter gick bonden för att vattna hästarna, men eftersom de voro så usliga, brydde han sig inte om att leda dem. Det var söndag och kyrkfolket kom just från kyrkan. När hästarna fingo se dem, rusade alla mot en av gummorna, så att hon måste hoppa över gårdsgården. Det var just den gumma, som hade förgjort hästarna och som husbondfolket hade misstänkt.

Det värsta slag av förgörelse var, när människor blevo förvandlade till djur. De kunde dock bli bra igen, om

man kom i tillfälle att nämna dem vid namn.

Det var en gång en räv, som ofta strök omkring vid en gård. Gumman i gården funderade länge på det där, men slutligen sade hon: "det kan väl aldrig vara min Gustav?" När hon hade sagt detta blev räven folk igen. Då man frågade honom hur han haft det, svarade han att det varit rysligt. Särskilt mindes han en julafton, när de varit fem rävar om en katt i en källarglugg. Den här Gustaf var skomakare, och hädanefter måste han göra ett hål i stolen, ty han hade fått behålla svansen.

Som förut nämnts voro gubbarna skickliga i att taga reda på tjuvgods. En klok gubbe var på marknaden i Uppsala, och där förlorade han en fjärding strömming. Medan han var kvar där, kunde han inte se, vem som tagit strömmingsfjädningen, men när han kommit hem, såg han det genast. Han for också till tjuven och bad att återfå fjädningen, men denna nekade förstås. Gubben talade då om var den stod, och då måste tjuven fram med den.

Det finns en historia om hur en klok gubbe botade en, som blivit stum. Historien är sannfärdig, ty den hände i berättarens föräldrahem. En av sönerna i gården hade en tid känt sig dålig, och så en morgon, när han stod vid spisen, gav han till ett förfärligt skrik och kunde sedan inte tala. Han beslöt då att resa till Värmdö-gubben, som skulle vara så märkvärdig att bota folk. Sagt och gjort. Den starkaste hästen spändes för, lite förning åt gubben lades i vagnen, och så gav sig far och son iväg. Vägen var lång, och hästen började tröttna, men de resande kom

slutligen så långt, att de såg gubbens stuga på andra sidan en vik. De tänkte då få tag i någon, som skulle ro dem över viken, ty vägen omkring var lång. Slutligen påträffade de en gubbe, och bad honom hjälpa sig. Detta lovade gubben, men när han fick höra vart de skulle blev han tvehågsen och tyckte det var säkrast, att fara omkring.

När far och son kom fram till Värmdö-gubbens stuga, band de hästen och steg in. När de kom in sade gubben till dem: "Jaså kommer ni nu, jag har väntat på er länge jag." Han tillade, att det var bra, att de hade tagit en så stark häst, ty han visste hur svårt de haft för att komma fram. Likaså tyckte han det var bra, att de inte hade rott över sjön. Gubben slog nu åder i huvudet på Anders-Gustaf, som ynglingen hette. Orsaken till sjukdomen var den, att A-G hade kommit i vägen för ett trollskott, påstod gubben. Men inte förrän på andra dagen skulle han komma att tala igen. De besökande kvarbjöds över natten. På morgonen, när de skulle fara, sade gubben, att de på hemvägen skulle möta ett halmlass vid Silverdal, på vilket skulle sitta en bonde och en flicka. Den flickan skulle bli Anders-Gustafs hustru. Allt gick som gubben sagt. När de kom till Silverdal, mötte de halmlasset. Den som körde var en grannbonde och flickan hans dotter. Många år därefter blev flickan Anders-Gustafs hustru. Vad tidpunkten beträffar, när den stumme åter skulle tala, slog även in. På morgonen efter sedan de kommit hem, gick fadern ut i stallet. Anders-Gustaf var där före och hade gjort allt i ordning, och när fadern frågade hur han mädde, svarade han att han mädde bra. Därefter

gick han in i köket och hälsade god morgon. Från den stunden kunde han tala igen.

Den mindre vackra delen av prästgården

Botande av sjukdomar

Ett egendomligt sätt att bota en sjukdom är utförandet av en dialog mellan den sjuke och en annan person.

Mot vårfrossa: Den som har frossan går ut och sår aska eller sand runt en sten. En annan person sitter på stenen. Den som sår säger: "jag sår och jag sår". "Vad sår du då", frågar den andre. "Jag sår bort frossan, och när det här sädet kommer opp, så får jag igen min frossa", svarade den förste.

På ett liknande sätt tar man bort vaglar: Den som har en vagel sätter sig utanför en dörr, som vetter mot norr. En annan sätter sig innanför dörren och klipper, under det han säger: "jag klipper jag". "Vad klipper du", frågar den andre. "Jag klipper vageln ur ditt öga", svarar den förste. Efter detta går vageln bort.

Sedan gammalt har funnits den föreställningen, att man kan "sätta bort" en sjukdom, så t.ex. satte man bort tandvärk. Man tar en pinne eller en spik och petar med den i tanden,

därefter sätter man föremålet i ett träd t.ex. Tandvärken går då bort, men kommer någon och hugger ned trädet, får han tandvärken i stället.

Botande av engelska sjukan: Man tog reda på ett vårdbundet träd, d.v.s. ett sådant, där grenen växt tillbaka till stammen och bildat en ring. Genom denna ring föres barnet, och det blir friskt.

Smörjning var det vanliga bote-medlet och utfördes av kloka gubbar och gummor.

En klok gubbe behandlade sjukdomen på så sätt, att han slog med en bila över barnets linne och klippte med en sax i luften. Därefter ritade han ett kors på barnets linne.

Annandagsfrossan: En klok gumma botade frossan på följande sätt. Hon hade en balja med vatten, vari hon släppte kol. För varje kol tänkte hon på en sak, som kunde ges den sjuke som medicin. Sjönk kolet till botten, skulle den sjuke ha det hon tänkte på. På så sätt blev den sjuke en gång botad genom att äta palt.

Knarren: Om man sträcker en sena, eller vrickar en hand, säges det att man fått knarren. Går man då och lyfter på ett hus, som blivit flyttat tre gånger, blir man bra.

Näsblod går bort, om man lägger en vigselring under tungan.

Vårtor försvinna om man bestryker dem med ungsopsvatten. De gå även bort om man kastar lika många ärter i brunn som man har vårtor.

Revormar gå bort, om man på morgonen, innan man ätit något, bestryker dem med saliv med högra "namnlösen" (ringfingret).

Orsaken till de flesta sjukdomarna var, att man "råkat", d.v.s. att man hade gjort illa åt älvor eller skadat

smådjur genom att hålla ut varmt vatten. Blysmältning var ett mycket bra botemedel när man råkat. Denna smältning tillgick på följande sätt. Man smälter blyet på spisen. Den sjuke lägger sig och drar täcket över huvudet, ty blyet sprätter omkring sig, när det stöps. Det smälta blyet hålls i vatten först över huvudet, sedan över magen och fötterna. Blyet antar nu formen efter det djur man "råkat". Vattnet hålls därefter i en butelj, som får ligga under sängen om natten. Dagen efter skall vattnet hållas ut vid en korsväg. Lika lång tid som ligger mellan insjuknandet och smältningen, lika lång tid åtgår det för att bli frisk. Därför skall man skynda sig att smälta om man råkat.

Skyddsmedel mot trolldom.

Trollkunnigt folk och de väsen, som härskade i naturen, kunde tillfoga människorna stor skada. Därför sökte man skydda sig mot dessa genom att iakta en del försiktighetsmått.

Om man kryper genom en grind eller gärdesgård, skall man spotta tre gånger, annars kan man råka.

När man dricker ur en källa eller ett dike, skall man spotta tre gånger innan man reser sig. Vidare skall man spotta när man håller ut varmt vatten utomhus samt i handfatet, när man tvättat sig.

När man går över rinnande vatten eller över ett ställe, där en häst tumbat, skall man spotta, ty annars får man ont i benen.

Något som härstammar från den katolska tiden, är att göra korstecknet. Som förut nämnts anbringades över dörrarna till ladugården ett kors under påskveckan.

Om man ritar ett kors i upplagt smör, får man smörlycka.

När ett kreatur är modstulet och varken vill äta eller dricka, skall man klippa tre kors; ett i huvudet ett i bogen och ett över korsländer. Därefter skall man skära djuret i övre delen av svansen, så att det kommer några droppar blod, vilka man skall låta djuret ta in.

Man bör göra korstecknet över barn varje gång de lindas och säga: "Gud bevara dig nu barn!"

Några förhållningsregler i allmänhet är dessa: Ett barn får inte läsa på samma gång det äter, ty då blir det hårdlärt. Ej heller får ett barn sitta på huggkubben, ty då blir det även hårdlärt.

Ett barn får ej taga mat från en knivsudd, ty då lär det sig stjäla.

Man bör helst inte bortgiva vassa saker. Det kan då uppkomma osämja mellan givaren och tagaren.

Om man pekar på regnbågen, får man ont i fingret.

Man bör ej blåsa i bakugnen när man tänder, ty då får man mörka barn.

Inne i ett rum får man inte vissla, ty då dansar den onde på taket.

Om man lägger vantarna på bordet, får man förargelse innan kvällen.

Särskilt voro djuren utsatta för stor fara, och många äro de skyddsmedel man iakttagit för att skydda dem. Särskilt stål var ett utmärkt skyddsmedel.

När korna släpptes i vall på sommaren, lades stål under tröskeln för att skydda dem mot trolldom.

När en ko kalvat, slog man till henne med den nyfödda kalven. Man skall även sticka en nål genom en vitlök och brödbit och fästa under stävan första gången man mjölkar kon.

På våren, när korna första gången släpptes i vall, var det nödvändigt att glödga koskällan eller lägga krut i den och antända. Korna skulle då snällt gå hem.

Det fanns också skrock, när det gällde vävning.

När man rännt väven och tagit den av rännträna, skall man åter lägga vävrumpen på träna och snurra omkring några varv. Väven skall då gå fort och bra.

När en väv klippes av, skall dörren stängas, ty om någon kommer in får den fallandesot.

Förebud och märken

Om den första tordyvel man får se på våren flyger, får man en glad sommar, kryper den får man tråkigt, ligger den död, så dör man under sommaren.

När man ser första svalan på våren skall man blåsa så länge man ser henne, ty då får man inte trassligt garn under året.

Om den första fjäril man ser på våren är fläckig, blir man utsatt för skvaller.

När man hör göken första gången skall man säga:

Gucku på kvist,
säg mig förvisst,
hur många år,
jag leva får!

Så många gånger som göken därefter ropar, så många år får man leva.

Om man kommer under ett guckuträd, får man önska sig tre saker. Men då skall man inte göra som flickan. Hon önskade sig en vacker man, ett barn och tio kor, men så sa hon fel i hastigheten och sa: "en ko och tio barn". Det slog in alltihop.

Om man slår en orm utan att döda den, förföljer han en i nio dagar.

Krossar man huvudet på honom, dör han ändå inte förrän i solnedgången.

Jungfru Maria nyckelpiga bringar lycka till kläder, och när man ser henne första gången, skall man säga: "Jungfru Maria, flyg öster, flyg väster, flyg söder, flyg norr, så får jag nya kläder, så får jag nya skor."

Gott förebud är det, om man oförmodat hittar en ärtskida med nio ärter. Det är lika bra som att hitta en fyrväpling.

Dåligt förebud är det att möta ett fruntimmer. Likaså är det inte bra att möta en katt.

Om en skata sitter på en gårdsgård och skrattar när man går förbi, är det inte bra.

Möter man någon i dörren med sopor, blir man inte gift det året.

När hundarna tjuta, eller ugglan skriker, blir det dödsfall, och om ekorarna visa sig vid boningshuset, blir det dödsfall eller eldsvåda.

Om man tappar maten ur munnen när man äter, blir det dödsfall i släkten.

När barnen gräver gropar i närheten av boningshuset, kommer snart någon att dö.

Då tuppen gal vid midnattstid, blir det dödsfall.

Om skatorna flyga fram till trappan, kommer det främmande, och när katten tvättar sig, väntar han främmande. Håller han tassens över vänstra örat, väntar han fruntimmer, håller han tassens över högra örat väntar han en karl.

Om eldkolen spricka långt ut på golvet, kommer det långväga främmande.

Kliar det i högra örat får man skratta, kliar det i det vänstra får man gråta.

Kliar det i vänstra handen får man brev, kliar det i den högra får man tacka för senast.

Ringer det i ett öra skall man tänka på någonting. Därefter skall man fråga någon, i vilket öra det ringer, och om denna svarat rätt, slår det in det man tänkt på.

Väderleksmärken

Om det fryser natten före Marie Bebedelsedag, blir det fyrtio frostnätter före sommaren.

Vid nyårsny kan man se, hurudan vintern blir. Står nyet rätt upp, blir det kall vinter, är det mera liggande kan man vänta tös.

Om hönan dricker takdropp trettondagen, kan man dricka ur backrännilen vårfrudagen.

Pingstaregn är sällan gott, det blir grodder råg.

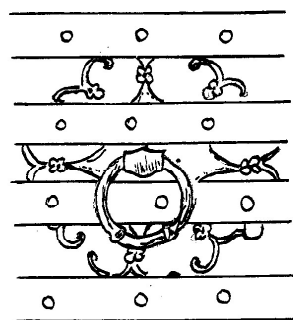
Om stubben har hatt andersmässnatt, så skall julenatt ha skvätt i hatt.

Anders braskar och jul slaskar. Erik med ax och Olle med kaka.

När det slår ut gnistor i bottnen av grytan blir det storm.

Aftonrudi – fager natt,

morgonrudi – skvätt i hatt.

Aphild Rasted.

Hänt

Nya medlemmar

Karl Eriksson, Odensala, Urban Westling, Sollentuna, samt Britt-Marie Eklund, Kerstin Ytterfalk, Ingemar Danielsson, Karin Andersson, Lars Asplund och Mary-Ann Greve, Märsta, hälsas varmt välkomna som nya medlemmar i vår förening.

Hembygdens dag i augusti

blev som tidigare år till en trivsam och välbesökt familjefest. Det som särskilt uppmärksammades var en uppskattad utställning av äldre kläder med tonvikt på tidigt 1900-tal.

Monumentfirandet i september

drog till sig ett femtiotal besökare. Det måste betraktas som bra, med tanke på många aktiviteter i Märsta den dagen, inte minst invigningen av Vattentornsparken i Valsta. Bo Klang höll ett uppskattat anförande om monumentets tillkomst och Hemvärnet visade upp sin verksamhet. Hembygdsföreningen sålde några böcker och kunde värva en ny medlem.

Ett 30-tal grundvuxelever, svenska för invandrare, från Arlandagymnasiet

besökte den 13 oktober Husby skola. Giselher Naglitsch berättade om hembygdsföreningen och visade bildspelet om Gamla Märsta, en uppskattad lektion i lokalhistoria.

Naturskyddsföreningen hade en av sina månadsaktiviteter förlagd till Husby skola

den 17 oktober. Då fick vi tillfälle att berätta om vår förenings verksamhet och visa bildspelet om Gamla Märsta. Kvällen var lite mörk och kulen, varför det skulle ha funnits plats för flera besökare. Naturskyddsföreningen bjöd på eget krav- och rättvisemärkt kaffe.

Trivselträff med allsång blev en fullträff

Ca 50 personer trängdes och trivdes med SOKENS den 15 oktober. Mer klarar inte skolan.

Omarbetad hemsida på nätet

Under hösten har en omarbetad version av www.hembygdmarsta.se lagts ut på nätet.

Martin Johansson till minne

Martin Johansson har lämnat oss efter en tid sjukdom. Martin var välkänd för Tidlösans läsare genom en rad intressanta artiklar. Bara ett halvt år före sin bortgång, kunde Martin glädjas åt att få sin bok *Utsikt från Jonstorpet* utgiven och uppleva den stora uppskattning den rönt. Vi minns Martin som en varm och fin människa, med många strängar på sin lyra, full av humor och en underbar berättare .

Rättelser

I förra Tidlösan (om monumentinvigning) citerade vi 60 år gamla tidningsklipp. Det blev lite fel. Dom höga militärer som omnämns stavade sina namn Torén respektive Peyron.

Vidare har vi fått kommentarer till bilden på mittuppslaget. Dagny Löfberg skriver: "Det var inte urmakare Löfberg som bodde i Rosengård på Skolgatan utan hans föräldrar Axel Emanuel och hustru Frida. Urmakaren kom dit 1955 som hyresgäst. Men A. B. Löfberg byggde och flyttade dit från Ängstorp vid Steninge 1939. Då hyrde distriktssköterskan ett rum med egen ingång där hon hade egen mottagning. – Och så heter dom Löfberg och inte Lövgren!"

Lilla julafton i hembygdsgården Husby skola söndagen den 3 dec, kl 16.00

Glögg och pepparkakor, gröt och skinka, mm
Till detta serveras julens sånger av Märsta Dragspelsgille

Kostnad 80 kr/person * * * Ta med en liten julklapp för 25 kr
Anmälan till Gun och Allan, 591 430 15, senast 29 nov.
Först till kvarn gäller - det brukar bli mer än fullt!

Händer

Preliminär planering inför 2007

Styrelsen sammanträder den första måndagen i varje månad. Nya aktiviteter meddelas i Tidlösan och under föreningsnytt i Sigtunabygden. Skriv redan nu in i almanackan:

Trivselträffar i Husby skola

21 januari kl. 15.00, Torsten Englund berättar och spelar på psalmodikon.

18 februari kl. 15.00, Hans Kündig visar en del av sina bilder.

Årsmöte den 17 mars

Vårstädning på hembygdsgården 21 april, avslutas med grillfest för deltagarna

Valborgsfirande 30 april

Hembygdens Dag - på temat 1950-tal

Hembygdens Dag den 19 augusti 2007 skall gå i 1950-talets tecken. Styrelsen hoppas att temat skall genomsyra det mesta vi gör den dagen och vi hoppas på medverkan från medlemmarnas sida. Därför vädjar vi redan nu till Dig som har något att visa, ställa ut, berätta, sjunga eller spela på detta tema – hör av Dig till någon av föreningens funktionärer och berätta om Dina idéer!

Intervjuare sökes

Att dokumentera minnen är en av hembygdsföreningens viktigaste uppgifter. Många som flyttade till vår kommun för 40-50 år sedan börjar komma till åren. Deras minnen, från nybyggartiden här och vad som hände sedan, behöver fångas upp och tecknas ned.

Vill Du hjälpa till? Hör av Dig till styrelsen eller till Tidlösan. Din insats behövs! Om vi blir några stycken kan vi bedriva arbetet i studiecirkel där vi stöttar varandra och har extra trevligt. Minnen vi samlar in kan presenteras på hemsidan eller i Tidlösan, kanske även en bok?

Fotbollsgubbarna identifierade: I förra numret av Tidlösan efterlyste vi namnen på fotbollsherrarna från 1940. Vi fick svar från flera läsare. De heter: bakre raden fr v: Gösta Blomstedt, Sivert Klang, Paul (Palle) Larsson, Gunnar Larsson. Tore Lindkvist, Allan Ekholm och t h Einar Elgström, som under hela 1940-talet var en anlitad fotbollsdomare i de lägre serierna. Främre raden: Hadar Larsson, Hugo Schön, John Simonsson, Edvin Morin och Harald (Poppo) Andersson. Alla utom Lindkvist var anställda i färgfabriken.

Hova by, flygfoto 1936, Upplandsmuseet